

20ste jaargang

nummer 3

maart 1984

*DAAD
EN
GEDACHTE*

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

**Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.**

Theo Maassen

DAAD
EN
GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDRAGEN

Redactie en administratie:

Schouw 48-11, 8232 BD Lelystad

Postgiro 307695

OVER KLASSEMORAAL: EEN OUD MISVERSTAND

DAT NOG STEEDS NIET BLIJKT UITGEROEID

Om te beginnen een citaat uit de bijlage bij het weekblad *Vrij Nederland* van 18 februari j.l.:

"In november 1908.... tijdens een begrotingsdebat tracht het Kamerlid De Savornin Lohman, van de zojuist opgerichte CHU, Troelstra te pakken met citaten uit een brochure van Gorter over de klassemoraal. Lohmans (t e r e c h t e) (spatiëring van ons - D&G) verwijt aan Gorter - en daarmee aan de SDAP - is dat hij 't bestaan van algemeen geldende normen als naastenliefde, eerlijkheid en rechtvaardigheid ontkent en een klassemoraal predikt volgens welke arbeiders in tijden van hevige klassenstrijd tegenover elkaar andere normen hanteren dan tegenover kapitalisten. Pas veel en veel later zullen (dissidente) marxisten deze simpele maar levensgevaarlijke theorieën gaan bestrijden maar in 1908 is het in socialistische kringen nog de algemeen geldige opvatting. Het is dan ook in zekere zin een verdienste van Troelstra dat hij de aanval van Lohman pareert met een eigen uiteenzetting over de moraal waarin hij afstand neemt van de 'doel heiligt de middelen-opvattingen' van Gorter. Minder mooi is echter dat hij daarbij niet nalaat Gorter in het openbaar te desavoueren. 'Het gaat niet aan', zegt hij tegen Lohman, 'de SDAP te vereenzelvigen met uitingen van dr. Herman Gorter...."

De passage is ontleend aan een omvangrijk opstel over het beroemde, zo men wil beruchte, Deventer kongres van de SDAP in 1909, geschreven door Henny Buiting en Elsbeth ETTY. Dat kongres, het interne partijconflict dat er werd behandeld, de oorzaken ervan en de scheuring die er het onmiddellijke resultaat van was, zullen wij hier laten rusten, hoewel er bij de historische verhandeling van de beide auteurs nog wel enkele opmerkingen te maken zouden zijn. Het is niet onze bedoeling in 't verleden te duiken, maar wij willen integendeel een kwestie behandelen die schijnbaar slechts van puur theoretische, in werkelijkheid van hoogst praktische betekenis is en die daarenboven aktueller is dan ooit tevoren.

Het is ons te doen om het verband tussen de maatschappij en de daarin heersende moraal, daarom, dat morele opvattingen maatschappelijke verhou-

dingen weerspiegelen en om h e t f e i t , dat waar maatschappelijke klassen tegenover elkaar staan, er geen sprake is van algemeen geldende normen doch juist van een verschillende moraal.

Om te weten dat de heersende en de onderstruikte klasse er ándere morele maatstaven op na houden behoeft men slechts om zich heen te zien. Is het juist, dat vrachtautochauffeurs de Franse wegen op een dusdanige manier blokkeren dat het overige verkeer er door wordt belemmerd? Daar denken de bewuste chauffeurs anders over dan de toeristen die op weg zijn naar de wintersportcentra of de directeur van een fabriek die zonder grondstoffen komt te zitten. Doen aktievoerende spuitgasten er goed aan met het brandweermateriaal naar het Binnenhof te trekken en dat met een schuimlaag te bedekken? Voor de betrokken brandweerlieden is hun spontane optreden een vanzelfsprekendheid, de woordvoerders der bourgeoisie spreken van een schandaal.

Moeten stakende Britse mijnwerkers tijdens hun staking onderhoudswerkzaamheden aan de schachten blijven verrichten? 'Natuurlijk', riep de National Coal Board 1) in 1972. 'Jullie kunnen verrekken', antwoordden de arbeiders. 'Is het niet vreselijk, dat stakingsakties van het personeel de Chryslerfabriek in 't Schotse Linwood tot sluiting en opheffing hebben genoopt?', vraagt het Britse ondernemersverbond. 'Ze hadden ook onze rechtvaardige looneisen kunnen inwilligen', is de reactie der personeelsleden.

Is het goed, dat door een staking bij de Nederlandse PTT aan tal van bedrijven en partikulieren ernstige schade wordt berokkend? Handelden Belgische mijnwerkers goed toen zij destijds de verbindingswegen in de Kempen met omgehakte bomen barrikadeerden, spoorlijnen versperden en het plaveisel opbraken? Handelden Nederlandse buschauffeurs goed toen zij (op diverse tijdstippen) het lokale dan wel het interlokale verkeer tot stilstand brachten? Werd er goed gehandeld door die Rotterdamse taxichauffeurs die tijdens een stakingsaktie de banden doorsneden van een wagen waarmee lifters werden vervoerd door een partikuliere automobilist? Handelden de Britse verpleegsters en de bestuurders van Britse ambulancewagens juist, toen ze het vervoer van zieken en gewonden lamlegden? Of de arbeiders van de elektrische centrales in Groot-Brittannië, die grote delen van Engeland in het donker zetten? Kan de sabotage aan remleidingen (tijdens recente akties van chauffeurs) of de molestatie van onderkruipers worden verdedigd?

Er wordt, dat zal na dit alles wel duidelijk zijn, over wat 'goed' of 'kwaad' is niet in alle lagen van de samenleving op eendere wijze gedacht. Het blijkt telkens en telkens weer, dat er zoiets als een klassemoraal in de praktijk b e s t a a t . Op het blote b e s t a a n daarvan heeft Gorter zo'n driekwarteeuw terug gewezen in z'n brochure *Het historisch materialisme voor arbeiders verklaard*. Hem daarvan een verwijt te maken - zoals de heer Lohman deed - is natuurlijk even dwaas als wanneer men aan het KNMI in De Bilt zou verwijten, dat het storm of regen registreert. Het is ook dwaas en bovendien verbijsterend, dat Buiting en Etty een dergelijk verwijt t e r e c h t noemen en er daarbij doodleuk aan voorbijgaan, dat het niet Gorter is die een realiteit ontkent, maar juist de heer Lohman. Even verbijsterend is het om bij Buiting en Etty te lezen, dat Gorter volgens de heer Lohman een klassemoraal p r e d i k t e , zonder dat zij één woord van protest laten horen, zonder dat er door hen op wordt gewezen

---

1) Het bestuurslichaam van de genationaliseerde Britse kolenindustrie.

hoezeer de heer Lohman het wat dat betreft volslagen bij het verkeerde eind had.

Het christelijk-historisch Kamerlid was het slachtoffer van een misverstand. Het misverstand namelijk, dat het konstateren van een feit - het bestaan van verschillende morele maatstaven, zowel in de loop van de maatschappelijke ontwikkeling als naast elkaar op één en hetzelfde tijdstip - alsmede een poging tot theoretische *v e r k l a r i n g* daarvan, moet worden uitgelegd als een poging tot 't *p r o p a g e r e n* van een *á n d e r e* moraal dan die van hemzelf. Hetgeen Buiting en Etty omtrent Lohmans verwijt aan Gorter opmerken bewijst, dat dit misverstand aangaande klassemoraal in het bijzonder en aangaande de theorie in het algemeen, nog altijd niet is uitgeroeid.

Gorter heeft destijds een aantal typische staaltjes van klassemoraal, zowel die van de arbeiders als die van de zogenaamd 'fatsoenlijke' burgers, op een rijtje gezet. Sindsdien is een dergelijk kwarwei hoe langer hoe gemakkelijker geworden. De voorbeelden liggen thans als het ware voor het grijpen. Men kan er, zodra het gesprek op maatschappelijke verschijnselen komt, eigenlijk nauwelijks meer omheen dat zich van de arbeiders en van de arbeidersjeugd een mentaliteit meester maakt die duidelijk van de burgerlijke verschilt. Hoe langer hoe meer wordt er ook openlijk erkend, dat deze mentaliteitsverandering - die gepaard gaat mét en gevolg is ván toeneemend zelfstandig optreden van de werkende klasse - een dodelijke bedreiging vormt voor de burgerlijke orde.

Bij Buiting en Etty treft men, zoals men heeft kunnen zien, de kwalificatie '*levensgevaarlijk*' aan. Maar die heeft géén betrekking op de mentaliteitsverandering, die slaat niet op het feit dat zich bij de arbeiders hoe langer hoe duidelijker een moraal manifesteert die *á n d e r s* is dan de burgerlijke. Het bewuste woord heeft bij onze beide auteurs betrekking op de *k o n s t a t e r i n g*, respectievelijk de *v e r k l a r i n g e r* van, die wordt afgedaan als een '*simpele maar levensgevaarlijke theorie*'.

Hoe talrijk de voorbeelden van klassemoraal ook mogen zijn, hoe duidelijk deze zich juist in onze tijd bij diverse klassen van de samenleving ook als zodanig aftekent, Buiting en Etty blijken er geen konklusies aan te verbinden. Zij delen inzake de zedeleer, de ethiek, de moraal, in ieder opzicht de zienswijze van de heer Lohman, die aan '*algemeen geldende normen als naastenliefde, eerlijkheid en rechtvaardigheid*' gelooft. Zij rekenen het Troelstra als een verdienste aan dat hij afstand neemt van Gorter en de aanval van Lohman afweert met '*een eigen uiteenzetting over de moraal*'. Zij vinden het alleen 'minder mooi' dat hij daarbij Gorter in het openbaar desavoueert.

Wat wij echter 'minder mooi' vinden in de rede waarmee Troelstra op 20 november 1908 de heer Lohman van repliek dient, is bepaald niet dat hij publiekelijk Gorter afvalt, maar dat hij hetgeen Gorter schrijft, ofschoon hij het anders weergeeft dan de heer Lohman, niettemin al even verkeerd weergeeft. Ook Troelstra beschouwt datgene wat Gorter omtrent de moraal heeft opgemerkt niet als een beschrijving van de maatschappelijke werkelijkheid, maar als een '*logisch uit een vooropgezette stelling afgeleide eindkonklusie, die hij niet door vergelijking met de werkelijkheid controleert en die daardoor alle praktische betekenis mist*' 2). Hij betoogt vervolgens, dat er niet alleen klassen bestaan maar ook nog de mensheid en

2) Wij citeren uit de rede die Troelstra in de Kamer hield.

dat men daarom waarheid en eerlijkheid dient te betrachten. Dát, ofschoon Troelstra - een opmerking in zijn *Gedenkschriften* (III, blz. 102) bewijst het - heel goed weet dat Gorter geen pleidooi voor onwaarachtigheid of oneerlijkheid heeft gehouden en bepaald niet tegenover de kapitalisten altijd alles voor geoorloofd houdt.

Zoals we gezien hebben, delen Buiting en Etty mee, dat Lohman Troelstra wilde pakken met citaten uit een brochure van Gorter over de klassemoraal. Zij hanteren een ietwat slordige, onzorgvuldige formulering. Want men zou eventueel uit deze woorden kunnen opmaken, dat Lohman citeerde uit Gorters brochure *Klassemoraal*. Dat was niet het geval 3) en kón ook niet het geval zijn omdat dit kleine geschrift pas ná het bewuste begrotingsdebat van 1908 verscheen, met geen andere bedoeling dan zowel de opmerkingen van de heer Lohman als die van Troelstra te weerleggen. In hoeverre Buiting en Etty zich in de brochure *Klassemoraal* verdiept hebben is ons niet bekend. Zoveel is zeker; indien ze dat geschrift aandachtig zouden hebben gelezen, zouden ze daaruit nog eens ten overvloede hebben kunnen leren dat Gorter geen klassemoraal p r e d i k t e en ze zouden ook hebben kunnen zien, dat hij geen konklusies uit vooropgezette stellingen trok maar uit de maatschappelijke werkelijkheid. En Lohman én Troelstra maakten van Gorters uiteenzettingen een karrikaatuur.

Troelstra deed niet alleen dat. Hij verweet bovendien op zijn beurt Gorter, dat deze met zijn zienswijze een karrikaatuur van het marxisme had geleverd. Immers, aldus Troelstra, Marx zelf zou - in de door hem ontworpen statuten van de eerste Internationale - omtrent waarheid, recht en zedelijkheid een standpunt hebben verkondigd waarmee dat van Gorter volledig in strijd was.

In *Klassemoraal* verdedigt Gorter zich o.a. met een verwijzing naar Quack, die (*De Socialisten*, deel V) gerept had van 'een soort van fraseologie van Proudhon', die bij afwezigheid van Marx door zijn aanhangers in de door hen gewijzigde statuten zouden zijn geplaatst. Vervolgens beroept Gorter zich op een zekere Gustav Jeack, schrijver van een standaardwerk over de Internationale, die meedeelt, dat uitgerekend de zinnen die Troelstra zo triomfantelijk hanteert om Gorter te verslaan, d.w.z. de passages waarin sprake is van 'waarheid, recht en zedelijkheid in verkeer en omgang met alle mensen...' niet uit de pen van Marx stammen.

Troelstra vertelt ruim twintig jaar later in zijn *Gedenkschriften* (III, blz. 103), dat hij in het gelijk werd gesteld door de bekende Belgische sociaaldemokraat Kamiel Huysmans, die stukken onder zich had die aantoonde dat Marx inderdaad zelf de bewuste 'frases' in de statuten had gezet.

Heden weten we, dat Huysman gelijk, maar niettemin Troelstra óngelijk heeft gehad. Uit een brief van Marx aan Engels, geschreven 4 november 1864, blijkt, dat inderdaad Marx de bewuste passages opnam, doch uitsluitend om-

---

3) Volgens een mededeling van Gorter citeerde Lohman uit *Het historisch materialisme*. Volgens Troelstra (*Gedenkschriften* III, blz. 101) sprak Lohman naar aanleiding van artikelen van Gorter in *De Nieuwe Tijd* en *De Tribune*. Voor wat betreft *De Tribune* hebben we dat niet kunnen controleren. In de jaargangen 1906, 1907 en 1908 van *De Nieuwe Tijd* komen geen artikelen van Gorter over historisch materialisme of over de moraal voor.

dat hij niet anders kon. "Ik werd", verklaart hij, "verplicht om in de voorlopige staten frasen over 'recht' en 'plicht' en over 'waarheid, zedelijkheid en rechtvaardigheid' op te nemen, maar ze zijn zo geplaatst dat ze geen kwaad kunnen.... het was heel moeilijk de dingen zo te formuleren, dat onze opvatting een vorm kreeg die paste bij het huidige standpunt van de arbeidersbeweging" (*Marx-Engels-Werke*, Bd. 31, blz. 15 en 16). Met andere woorden, de mening van Marx die volgens Troelstra zo anders luidde dan die van Gorter... wás helemaal niet de mening van Marx, precies zoals Gorter had betoogd.

Dat we hierover zo uitvoerig spreken is niet daarom, dat we het zo belangrijk achten om te weten welke opvatting nu wél en welke niet precies zuiver op de marxistische graat is geweest. We vinden het veel belangrijker om te weten welke zienswijze juist is, dat wil zeggen wordt bevestigd door de reële ontwikkeling. Hoe het daarmee is gesteld hebben we in de aanvang van dit opstel al laten zien. Hier willen we erop wijzen dat de laatste door ons aangehaalde woorden uit Marx' brief ons tonen, dat een kleine 120 jaar geleden de mentaliteit van de arbeiders en hun opvattingen over waarheid, zedelijkheid en recht, veel méér aansloten bij die van de burgerlijke klasse dan in een later tijdvak en zeker in het onze het geval is. Dat betekent, dat wat hier voortdurend met het woord 'klassemoraal' is aangeduid pas geleidelijk - en uiteraard parallel met de economische ontwikkeling - is gevormd.

Buiting en Etty vertellen dat het standpunt van Gorter omstreeks 1908 algemeen gedeeld werd in socialistische kring. Dat is regelrecht in strijd met wat zij even later zelf vaststellen, namelijk dat de 'Gorterianen' naar het woord van Troelstra 'een minieme minderheid' in de partij vormen. Maar... het gaat in dit soort zaken niet om het standpunt, niet om de verklaring voor het bestaan van de klassemoraal, maar om die moraal zelf. Dat '(dissidente) marxisten' pas veel en veel later de 'levensgevaarlijke theorieën' omtrent klassemoraal zijn gaan bestrijden 4) hangt naar onze mening daarmee samen, dat op een gegeven moment niet zozeer die theorieën hoogst gevaarlijk bleken, dan wel de arbeidersklasse die vervuld bleek van een nieuwe mentaliteit. Zo gezien vormt de bestrijding van de bewuste standpunten omtrent de moraal een bewijs voor datgene wat er in de zich gestaag ontwikkelende kapitalistische samenleving met die moraal aan de hand is. We hebben 't vaker gezegd en we besluiten met de herhaling: de zelfstandige strijd maakt van de arbeider een ander dan hij tevoren was.

- 4) We zouden wel eens willen weten wat of dat eigenlijk is, een 'dissidente marxist'; we vinden het een onzinnig begrip. We zouden ook graag willen weten wie dat dan wel waren.

=====

Onze artikelserie over de povere en de wezenlijke kritiek op de sociaaldemocratie zal in het april-nummer worden voortgezet. Het onderwerp heeft geen aktueel karakter en we wilden de hier afgedrukte, vrij lange bespreking van de 'herinneringen' van Marcus Bakker niet uitstellen, evenmin als het opstel dat inhaakt op een vrij recente publikatie in het weekblad *Vrij Nederland*. We veronderstellen dat onze lezers voor deze keuze begrip zullen hebben.

=====

HOE ZIT HET EIGENLIJK PRECIES MET WAT
BEKEND STAAT ALS DE 'CLOSED SHOP' ?

Wat in 't bedrijfsleven en in vakbondskringen bekend staat als de zogenaamde 'closed shop' - letterlijk vertaald: 'gesloten bedrijf', maar niemand gebruikt ooit een andere term dan de Engelse - is een overeenkomst tussen de directie van een bepaalde onderneming en de vakbeweging, dat in het bewuste bedrijf alleen maar georganiseerde werknemers, dat wil dus zeggen uitsluitend vakbondsleden, in dienst zullen worden genomen.

Dezer dagen noemde het Engelse dagblad *The Guardian* de 'closed shop' een typisch Britse instelling. En terecht. Zij dateert uit de begintijd van het vakbondswezen, toen de nog jonge bonden daarin een middel zagen om zich te verzekeren van ledental en macht, de ondernemers anderzijds niets liever wilden dan dat zij uitsluitend te doen hadden met vakbondsleden die via hun organisatie beter in het gareel konden worden gehouden dan door middel van wat ook. Dat laatste is geenszins een overweging of gedachte die wij zomaar aan de betrokken ondernemers toeschrijven. Het zojuist door ons genoemde liberale Britse dagblad, dat min of meer als de spreekbuis van het vooruitstrevende deel der Britse bourgeoisie kan worden beschouwd, heeft openlijk verklaard, dat "*managers de 'closed shop' een geschikt middel vinden om hun personeel onder controle te houden..... een handig werktuig om het proletariaat z'n plaats te doen weten.....*" En daarnaast wees *The Guardian* op een andere reden voor het bestaan van de 'closed shop' in de publieke sektor. Daar vindt hij volgens deze krant doorgaans dān toepassing, wanneer overheidsbedrijven onder het gezag van 'linkse' gemeenteraden vallen, die op grond van ideologische motieven het oevrheidspersoneel georganiseerd willen zien. De ideologie waarvan hier sprake is, is uiteraard de vakbondsideologie die in Groot-Brittannië - bakermat van de vakbeweging - een belangrijker rol speelt dan elders.

Buiten Engeland heeft de 'closed shop' nooit dezelfde verbreiding gevonden. In Nederland bijvoorbeeld is zij vooral gehanteerd in typografische bedrijven. Dat komt omdat de typografenbond tot de oudste vakbonden hier behoort en opgericht werd in een tijd dat subtielere vormen van beheersing der arbeidersklasse nog niet tot ontwikkeling waren gekomen. Het ligt zeker niet daaraan, dat de ondernemers op het Europese vasteland de mogelijkheden om hun arbeiders via de bond in het gareel te houden ānders beoordeelden dan hun Engelse kollega's. Uitspraken als die welke onlangs de Italiaanse grootondernemer Agnelli heeft gedaan laten daaromtrent geen twijfel open.

De 'closed shop' was een voortreffelijk middel ter beheersing van de arbeidskracht. Het is dat natuurlijk nog steeds. Vandaar dat de regering-Thatcher, hoe krachtig zij de vakbeweging ook wil ringeloren, het bewuste instituut van de 'closed shop' lang niet zo stevig aanpakt als het soms lijkt en feitelijk nauwelijks iets in de weg legt. Inmiddels echter zijn er betere beheersingsmiddelen. Waar de 'closed shop' in zwang was is die in zwang gebleven; waar die nog niet was ingevoerd is regelrecht naar betere methoden gegrepen. Het is niet nodig dat alle werknemers georganiseerd zijn. Het is voldoende om de fictie te handhaven dat de een of andere bond (zelfs bij lage organisatiegraad) namens a l l e arbeiders onderhandelt en cao's afsluit. Het voordeel daarvan is groter dan het nadeel.

=====

Boekbespreking

BESPIEGELINGEN ZONDER BEROUW 1)

En het geschiedde dat in een ver, groot land de hogepriesters van een nieuw geloof alle macht in handen hadden genomen. En wij zeiden dat het goed was en bekeerden ons tot dat geloof.

Met niets ontziende hardheid vervolgden de hogepriesters allen, die opvattingen verkondigden, die afweken van het ene, ware geloof. En wij zeiden dat het goed was en juichten het toe, dat de ketters een ellendige dood stierven in de kampen of in kerkers werden geëxecuteerd.

En toen in dat deel van Germania, waar óók de hogepriesters werden aanbeden, de slaven in opstand kwamen en meedogenloos door de krijgers der hogepriesters werden verpletterd, zeiden wij dat het goed was.

Ook enige jaren later juichten wij, toen de in opstand gekomen Magyaren door dezelfde krijgers werden vermorzeld. Wij zeiden dat de vernietiging ook van deze ketters rechtvaardig was en wij prezen de wijsheid der hogepriesters.

Uit het evangelie van Marcus (Bakker).

Wie Marcus Bakker, die voor de CPN 25 jaar lang lid was van de Tweede Kamer, niet anders kent dan van zijn optreden in het parlement, zal zeker geneigd zijn hem met de nodige mildheid en sympathie te beoordelen. Was hij van de 150 kamerleden niet vrijwel de enige, die een gewone, duidelijke taal sprak, die door iedereen was te begrijpen? Bewondering wekte zijn gevatheid in het debat met ministers. Zijn gevoel voor humor is algemeen bekend.

Marcus Bakker was echter niet alleen de "gedreven parlementariër", zoals de anti-revolutionair Maarten Schakel hem noemde, hij was ook de zuiver in de leer zijnde bolsjewist, die de laatste jaren ook in eigen partij nogal is aangevallen vanwege zijn houding tegenover 'kettters' in eigen gederen, een houding die voortspoot uit zijn stalinistische instelling.

Welzeker, de partij is veranderd en ook Marcus Bakker veranderde mee, al kun je je afvragen of dat noodgedwongen was dan wel van harte ging.

Wie het door hem geschreven boek *Wissels. Bespiegelingen zonder berouw* leest moet wel haast tot de konklusie komen dat Marcus Bakker in wezen weinig is veranderd en dan ook nergens in zijn boek de misdaden van de Stalin-terreur openlijk veroordeeld. Van enig mededogen met de slachtoffers van de bolsjewistische terreur in Rusland en de Oostblok-landen is al heel weinig te bespeuren. Als hij ergens volkomen eerlijk is (en dat is zelden het geval) dan is 't in de titel van zijn boek. Inderdaad: van enig berouw is bij hem geen sprake. Geen berouw over het feit, dat hij altijd maar de moorden der Russische machthebbers heeft goedgepraat. Ook hij her-

1) Marcus Bakker, *Wissels. Bespiegelingen zonder berouw*, De Haan, Weesp 1983, 197 pagina's. Met foto's. Prijs f 24,50.

innert zijn lezers er aan, dat 20 miljoen Russen tijdens de tweede wereldoorlog het leven hebben gelaten. Wij wisten het en zijn er altijd erg van onder de indruk geweest. Maar in tegenstelling tot Bakker zijn wij evenzeer onder de indruk van vrijwel evenveel doden die als slachtoffer van de Stalin-terreur zijn gevallen. Deze doden vielen niet in de strijd, noch door de hand van nazi-beulen. Nee, zij stierven in de Siberische kampen of kregen een nekschot in de gevangenissen. Maar aan die doden schenkt Bakker geen aandacht, evenmin als aan de slachtoffers van het Russische ingrijpen in Oost-Duitsland in 1953 en in Hongarije in 1956. Ook die slachtoffers van het bolsjewisme worden door hem verzwegen. De opstand der Oostduitse arbeiders wordt zelfs helemaal niet genoemd en de Hongaarse probeert hij ook nu nog in diskrediet te brengen door op blz. 54 en 55 van zijn boek te schrijven:

"Nu nog wordt er geredetwist over de vraag of de Hongaarse opstand een massabeweging voor democratie dan wel een contrarevolutie was. Ik herinner me nog, uit een Britse krant, de foto's van Hongaarse (joodse) communisten die opgehangen waren aan de lantaarnpalen van Boedapests hoofdstraten. Waar eindigde het ene, de volksopstand, en begon het andere, de contrarevolutie?"

Zo er nog wordt geredetwist over de vraag wat of de Hongaarse opstand wel was, een volksbeweging tegen tirannie, uitbuiting en onderdrukking, of een contrarevolutie, dan toch zeker alleen maar door bepaalde bolsjewiki, die alles wat gericht is tegen bolsjewistische machthebbers altijd contrarevolutionair hebben genoemd. Blijkbaar kan ook Marcus Bakker van die gewoonte nog steeds geen afstand doen.

Wat vuilspuiterij en insinuaties betreft heeft Marcus Bakker zijn sporen wel verdiend. Daarom verwondert 't ons niet dat hij suggereert, dat er wel fascistische achter die Hongaarse opstand zullen hebben gezeten. Vanwaar anders die verwijzing naar opgehangen (joodse) "communisten"? Inderdaad, suggereert, want er zijn in het geheel geen aanwijzingen, dat de fascistische een rol in de opstand hebben gespeeld. Nadat de opstand door de Russische tanks in bloed was gesmoord is er geen enkele fascist gearresteerd. Het is aan geen twijfel onderhevig, dat de Russen dat op grootscheepse wijze in hun propaganda zouden hebben uitgebuit indien dat wel het geval was geweest, al was het alleen maar om hun ingrijpen in Hongarije te rechtvaardigen. Wel gearresteerd zijn duizenden arbeiders, die óf werden afgemaakt óf gedeporteerd. En tegen Imre Nagy en Pál Malloer werd woordbreuk gepleegd om hen te pakken te krijgen en te likwideren.

Maar die opgehangen joodse communisten dan? Een bewering zonder meer. Hij voert daarvoor ook geen enkel bewijs aan. Welke Britse krant was dat dan wel, waarin hij die foto's zag? Ongetwijfeld een bolsjewistisch blad. Anders was het niet nodig de naam te verzwijgen. En hoe weet hij dat het joden waren? Stonden de namen er bij en zo ja, waarom geeft Bakker die dan niet prijs?

Het is natuurlijk allemaal larie. Natuurlijk zijn er mensen opgehangen aan Boedapester lantaarnpalen. Maar niet omdat ze 'communist' of jood waren. De enige reden waarom ze werden opgehangen was, dat ze deel uitmaakten van de geheime staatspolitie, de bolsjewistische Gestapo. En als de Hongaarse arbeiders al ergens de pest aan hadden, dan was het aan dat gajes. Kreeg men die te pakken, dan was er inderdaad geen pardon. Beulen spaart men niet.

Maar de methode om akties tegen bolsjewiki in een kwaad daglicht te stellen, door te suggereren dat ze anti-joods zijn, wordt door Bakker meer gebruikt. Naar aanleiding van het neerslaan van de Hongaarse opstand kwam het in Amsterdam b.v. tot een belegering van Felix Merites, het bolwerk van de CPN. Na daarover in zijn boek te hebben verhaald, zegt Bakker dan verder op blz. 58:

"In een aantal plaatsen waren partijleden in hun huis of winkel aangevallen - vooral, naar onze indruk, joodse kameraden."

Ook hieraan heeft men natuurlijk geen enkel houvast. Het is een bewering zonder meer. Want wie waren die 'joodse' partijleden dan wel? Waarom noemt Bakker ze niet? Nu de bolsjewiki ook hier op weg zijn achtenswaardige burgers te worden kan het noemen van hun namen geen enkel kwaad meer. Als hij echter namen had genoemd kon hij wel eens door de mand vallen. En hij is sluw genoeg om daarvoor op te passen.

Niet alleen dat Marcus Bakker altijd de schanddaden van de bolsjewistische machthebbers heeft toegejuicht en goedgepraat, hij was er zelf ook niet vies van die methoden toe te passen. Het mag als bekend worden verondersteld, dat de bolsjewiki immer echte of vermeende tegenstanders ervan beschuldigden Gestapo-agenten te zijn. Zo werden bijvoorbeeld in 1936 Sinovjev en Kamenev - oude beproefde bolsjewiki - terechtgesteld vanwege hun zogenaamde "verbindingen met het fascisme". Hun executie werd bekend gemaakt in het toen te Bazél verschijnend orgaan van de Kommunistische Internationale, de *Rundschau*, nummer 37, 5e jaargang, 20 augustus 1936. Een opmerkelijk detail is, dat in hetzelfde nummer een uittreksel verscheen van een oproep tot samenwerking, die de Italiaanse Communistische Partij had gericht aan de Italiaanse fascistten. Jawel, brutaliteit heeft men de bolsjewiki nimmer kunnen ontzeggen.

Ook Marcus Bakker heeft die methoden der bolsjewistische machthebbers toegepast, merkten wij zojuist op. Inderdaad: toen er in de jaren vijftig een kontroverse ontstond in de CPN, was hij het die (in opdracht van Paul de Groot?) de beruchte brochure *De CPN in de oorlog* schreef, een brochure die in 1958 verscheen en waar de honden geen brood van lusten.

De brochure is grotendeels gericht tegen hen die vanaf 1943 deel uitmaakten van de leiding van de illegale CPN. De illegale leiding daarvóór was begin 1943 door de Gestapo grotendeels gearresteerd. Paul de Groot is toen ondergedoken. Over die eerste periode schrijft Bakker in de bewuste brochure uiteraard ook. En dan ziet hij zich ook genoodzaakt het beruchte artikel van Paul de Groot in *Politiek en Cultuur* van 6 juni 1940 te verdedigen. Daarvan zegt hij op blz. 9 van de brochure:

"Tijdens een onderhoud van de redacteur van Politiek en Cultuur met vertegenwoordigers van de perscensuur van de Duitse militaire bevelhebber hadden deze reeds meegedeeld, dat er geen censuur zou worden uitgeoefend, indien de publicaties een loyale houding tegenover de Duitse militairen zouden aannemen...."

"De redactie van Politiek en Cultuur nam een passage op in haar nummer, waarin de eis der censuur gedeeltelijk ontdoken werd door niet over een 'loyale', maar over een 'correcte' houding tegenover de Duitse troepen te spreken...."

Deze verdediging van het bewuste artikel in *Politiek en Cultuur* is wel bijzonder pover. Wat Bakker niet vertelt is, dat het vriendschapsver-

drag tussen Rusland en Hitler-Duitsland nog niets van zijn geldigheid had verloren. In het artikel in *Politiek en Cultuur* wees Paul de Groot daarop ook door te schrijven: "De Sovjet-Unie zag terecht in het Brits-Franse imperialisme de machtigste vijand van het mensdom. Daarom sloot zij dit verdrag met Duitsland, gegrondvest op vreedzame en vriendschappelijke (onderstreping van D & G) betrekkingen tussen het Duitse en het Sovjet-volk".

In het artikel wordt trouwens herhaaldelijk de schuld van de oorlog in de schoenen geschoven van het Brits-Franse imperialisme en naar aanleiding daarvan schreef De Groot dan ook dat "Het hoogste belang van de Nederlandse bevolking vordert dat zij, noch direct, noch indirect, steun verleent aan de oorlogsvoering der geallieerden". Daarna volgden dan de woorden, dat "het Nederlandse werkende volk tegenover de Duitse bezetter van ons land een correcte houding moet aannemen". Dit was dus wel iets anders dan een poging de Duitsers zand in de ogen te strooien, zoals Bakker ons wilde doen geloven. Hij was zeker even vergeten, dat Paul de Groot in *Politiek en Cultuur*, nummer 4 van april 1940 - dus vóór de bezetting - in het artikel *De communistische strategie in de strijd tegen de oorlog* ook reeds had verkondigd, dat het gevaar kwam van Frankrijk en Engeland. "Het grootste oorlogsgevaar", luidde zijn konklusie, "komt thans niet van het filiaal van het Derde Rijk, doch van de filialen van het Britse en Franse rijk..." En dit schreef hij een half jaar nadat de legers van Hitler Polen waren binnengevallen en nadat daarvoor nazi-Duitsland al Oostenrijk en Tsjecho-Slowakije had ingelijfd.

Maar er is meer dat wijst op het feit, dat de CPN in 1940 best bereid was met de bezetters samen te werken. Meteen na de bezetting richtte een delegatie van de CPN, bestaande uit ir. Struik, Ko Beuzemaker en Leen Seegers zich tot Janke van de Duitse Ortskommandantur 2), met het verzoek om het *Volksdagblad* en *Politiek en Cultuur* legaal te mogen laten verschijnen. Die toestemming werd verkregen tegen de belofte van het driemanschap dat de communisten een korrekte houding tegenover de Duitse bezetter in acht zouden nemen en dat het *Volksdagblad* elke dag het Duitse Wehrmachtbericht zonder kommentaar zou opnemen. Het enig legaal uitgekomen nummer van 26 juni 1940 bevatte behalve het wehrmachtbericht ook een verklaring betreffende een korrekte houding tegenover de bezetter. (Zie Frits Reuter *De Communistische Partij van Nederland in oorlogstijd*, blz. 23.

Maar in de brochure van Marcus Bakker staan nog veel stuitender zaken. Reeds op blz. 13 wordt er van leer getrokken tegen b.v. W. van Exter en Daan Goulooze, van wie wordt gezegd, dat het partijvijandige elementen waren, die zich meester maakten van leidende posities. Indien dit waar zou zijn, dan kan men toch geen hoge dunk hebben van de internationale communistische beweging van de jaren vóór de oorlog. De Internationale had in Nederland immers een eigen apparaat onder leiding van Goulooze, die ook in de eerste jaren van de bezetting het radiokontakt met Moskou onderhield. Maar erger is nog, dat hij Goulooze - en dat is dan niet de enige - er eigenlijk van beschuldigde een Gestapo-spion te zijn. Eerst vertelde hij dat Goulooze in het begin van de bezetting de partijleiding had verzekerd, dat zij niet door de nazi's zou worden gearresteerd. Toch vonden er invallen plaats in de huizen van alle leidende partijgenoten. Die hadden echter de

---

2) Reuter noemt Janke van de Duitse Ortskommandantur. Volgens ons echter was Janke van het Presseamt te Den Haag.

verzekering van Goulooze naast zich neergelegd en waren tóch ondergedoken. Dan komt Bakker later met het verhaal, dat Jan Postma en Cees Schalker samen met Goulooze waren gearresteerd, nadat eerst Ko beuzemaker al was gepakt. "Jan Postma, Schalker en Beuzemaker", zegt Bakker dan, "werden terechtgesteld. Goulooze werd naar een kamp voor inlichtingen-agenten te Haarlem overgebracht en later naar Duitsland gestuurd".

Voelt u de fijne nuance? Hij werd naar een kamp van inlichtingen-agenten gebracht. Gesuggereerd wordt dan natuurlijk, dat Goulooze ook wel een agent zal zijn geweest. En daarna werd hij niet afgevoerd naar een concentratiekamp in Duitsland, nee, hij werd naar Duitsland gestuurd. Zo staat de hele brochure vol met de grofste beschuldigingen tegen allerlei CPN-figuren uit die tijd. Tegen Gerben Wagenaar, tegen Goulooze, Reuter en noem maar op. De beschuldigingen zijn zelden openlijk. Meestal worden ze alleen maar gesuggereerd. Van Reuter wordt b.v. gezegd dat tot zijn "nauwe contacten behoorde o.m. N. Olivier uit Leiden, die door de Gestapo gearresteerd is geweest maar in 1944 werd vrijgelaten". Op dezelfde bladzijde (35) van de brochure zegt Bakker dat "met zekerheid kan worden vastgesteld, dat de Gestapo langs een aantal kanalen verbindingen naar het illegale partij-apparaat had lopen en van veel zaken op de hoogte was". Asjeblijft, niet één maar een aantal kanalen. Dat moet daar in de illegale partij-top wel een broeinest van Gestapo-spionnen zijn geweest. Dat was dan ook wat Marcus Bakker de goegemeente wilde doen geloven. Bewijzen moet je van hem niet verwachten. Van Gerben Wagenaar werd gezegd:

"Toen Wagenaar zelf aan het einde van 1944 op straat werd gearresteerd en overgebracht naar de Tulp-kazerne aan de Ferdinand Bolstraat te Amsterdam werd hij na een verhoor van enkele uren weer vrijgelaten. Hoewel hij al sedert de Februaristaking ondergedoken was, droeg hij zijn eigen persoonsbewijs bij zich."

Het zijn al deze beschuldigingen waarvan Susan Legêne en Hansje Gale-sloot in een artikel over *De oorlog in de partijstrijd. Voorgeschiedenis en inhoud van het rapport 'De CPN in de oorlog' (1958) 3)* zeggen, dat ze te erg zijn om nog eens te herhalen en neer te schrijven, wat ze dan ook hebben nagelaten.

In zijn boek nu neemt Marcus Bakker afstand van de door hem geschreven brochure. Wie echter mocht menen dat hij openlijk erkent, dat het allemaal laster was, alleen bedoeld om onwelgevallige figuren verdacht te maken om ze uit de partij te kunnen gooien, die kent Bakker niet. Als hij de inhoud van de brochure kort samengevat weergeeft, dan vind je niets terug van al die Gestapo-insinuaties. Nu heet het alleen maar dat "gesuggereerd werd dat sommigen van hen (de geroyeerden - D & G) de gewraakte wijziging (in de partijkoers tijdens de bezettingsjaren - D & G) hadden nagestreefd als agenten van de anticomunistische Londense regeerders".

Ja, ja, ook Marcus Bakker kun je brutaliteit niet ontzeggen. In zijn *Bespiegelingen zonder berouw* kom je die brutaliteit steeds weer tegen. Zo zegt hij b.v. over Rusland, dat "de harde ontwikkeling was dat de Russen moeilijk de sikkel en hamer halverwege neer konden leggen omdat niemand

---

3) Het artikel is gepubliceerd in *Cahiers over de geschiedenis van de Communistische Partij van Nederland*, nummer 7 van september 1982.

hen volgde". De werkelijkheid is uiteraard wel een ietsje anders. Er kan rustig worden vastgesteld, dat na het aan de macht komen van de bolsjewiki in Rusland in 1917, er van internationalisme bij hen weinig sprake was. In chauvinistisch nationalisme kunnen de Russische machthebbers wedijveren met de heersers van welk ander land ook. Hulp aan revolutionaire bewegingen in andere landen? Vergeet het maar. Toen in maart/april 1920 de Roerarbeiders naar de wapens grepen kwamen KPD, SPD, USP en vertegenwoordigers van de (sociaaldemokratische) regering in Bielefeld bijeen en beraamden er de plannen waarmee die opstand de nek werd omgedraaid. Moskou had geen belang bij een arbeidersopstand in Duitsland. Evenals alle andere machthebbers schuwen ook de bolsjewistische heersers arbeidersmacht als de pest. Dat bleek ook weer tijdens de Spaanse burgeroorlog. Het waren Stalin, Worosjilof en Molotof, die op 21 december 1936 een brief aan de Spaanse minister-president Largo Caballero stuurden, waarin zij hem de raad gaven meer op de kleine- en midden-bourgeoisie te steunen en die te vrijwaren van de konfiskaties van haar eigendommen door de arbeiders. Het privébezit van produktiemiddelen moest worden gehandhaafd.

Al het geblaat (ook Bakker blaait mee in het koor) over de heldhaftige strijd van de communisten in de Spaanse burgeroorlog dient slechts om te verbloemen, dat in wezen de bolsjewiki daar elk spoortje van een sociale revolutie hebben onderdrukt en vernietigd. Mogelijkheden om de troepen van Franco een flinke afstraffing te geven werden vaak achterwege gelaten uit partijpolitieke overwegingen. De bolsjewiki voorkwamen, dat aan die fronten waar geen bolsjewiki, maar b.v. anarchisten of Poum-strijders waren gelegerd, voldoende wapens kregen. Ontelbare strijders tegen de Franco-troepen uit de gelederen van CNT-FAI en de POUM zijn door de bolsjewiki laaghartig vermoord. Dat Franco heeft kunnen overwinnen is voor een zeer groot deel te wijten aan de partijpolitieke machinaties van Moskou en de Spaanse bolsjewiki. Door verschillende auteurs is dat in diverse boeken ondubbelzinnig aangetoond.

Natuurlijk wordt door Marcus Bakker ook de loftrumpet gestoken over de steun van de communisten aan de onafhankelijkheidsstrijd van Indonesië. Was die steun, toen het er werkelijk op aan kwam, echter wel zo groot? Helemaal niet, want wat te denken van het artikel van ir. Rutgers - in die tijd een vooraanstaande bolsjewiek - in de *Vrije Katheder* van 15 augustus 1946? Daarin verklaarde hij:

"Het is niet juist, dat de CPN op dit ogenblik onvoorwaardelijk voor de absolute onafhankelijkheid van de Republiek Indonesië zou zijn. Een dergelijke opvatting is in strijd met de elementaire beginselen van het marxisme. Een absolute onafhankelijkheid is zelfs onbestaanbaar."

De werkelijkheid heeft de afwezigheid van enige kennis van het marxisme bij ir. Rutgers meteen bloot gelegd. Maar aan Bakker zouden we willen vragen, waar en wanneer dat standpunt uit de *Vrije Katheder* ooit door de partij is tegengesproken. Ons is niet bekend dat iets dergelijks gebeurd is en dus moeten we aannemen, dat ir. Rutgers het partijstandpunt verkondigde.

En dan de staking tegen de troepenuitzendingen naar Indonesië in 1946. In een verslag over de viering van de zeventigste verjaardag van Henk Gortzak een aantal jaren terug, heette het, dat hij toen op het Waterlooplein te Amsterdam 20.000 stakers had opgeroepen die troepenuitzendingen te ver-

hinderen. Ofschoon dit volkomen in strijd is met de werkelijkheid, heeft Gortzak het natuurlijk niet tegengesproken. Tenslotte is ook hij een volbloed bolsjewist (al is hij dan geen partijlid meer) en doet van harte mee aan legendevorming. Wat gebeurde er dan wel? Dit de staking tegen de troepenuitzendingen naar Indonesië brak uit te Amsterdam en breidde zich de tweede dag uit naar de Zaanstreek en het Cooi. Maar op diezelfde tweede dag vroeg Henk Gortzak aan de burgemeester van Amsterdam toestemming om de 20.000 stakers op het Waterlooplein te mogen toespreken. Ma de verleende toestemming riep hij de stakers niet op om door te staken, nee, hij bezwoer de stakers de volgende dag het werk te hervatten met het door bolsjewiki zo vaak gebruikte smoesje, dat het om een proteststaking van 48 uur ging en dat je een staking moest weten te beginnen, maar ook weten te beëindigen. En zo werd de staking om zeep geholpen eer zij de gelegenheid had zich over 't hele land uit te breiden. Natuurlijk sprak Gortzak in opdracht van de partij. Maar hoe strookt dat nu met de steun aan het onafhankelijkheidsstreven der Indonesiërs? Marcus Bakker mag daarop het antwoord geven.

"De keus tussen populariteit en principe werd door ons, als die zich voordeed, altijd vrijwel blindelings gemaakt. Met ons zelfrespect hebben we nooit gemarchandeerd", zegt Bakker op blz. 137 van zijn boek. Men moet wel bijzonder naief zijn om deze woorden te geloven. Ze zijn immers volkomen in strijd met de werkelijkheid. Algemeen is toch bekend, dat de CPN - meestal in navolging van Moskou - van de ene dag op de andere haar standpunt wijzigde. Dat gold niet alleen voor het vriendschapsverdrag van 1939 tussen Rusland en nazi-Duitsland, waarvan Molotof zei, dat een vriendschapsketen van zuiver goud Rusland met Duitsland verbond, maar voor vele andere zaken. Hoe is Tito niet opgehemeld in *De Waarheid*. Heel zwijmelende artikelen met als kop bijvoorbeeld *Van hoefsmid tot maarschalk*. En voor hem werden dezelfde superlatieven gebruikt, die ook altijd Stalin ten deel vielen. Maar niet alleen proza, ook gedichten over Tito in *De Waarheid*, gedichten waar de kwijl van afdroop. En toen... van de ene dag op de andere deugde er niets meer van Tito, was hij een agent van het imperialistische Westen. En dat alleen omdat Moskou het verordonneerd had.

Niet met hun zelfrespekt gemarchandeerd? Laat ons niet lachen. Als de CPN iets heeft ontbroken dan is het juist dát. Toen na de bevrijding in landen als b.v. België en Frankrijk de bolsjewiki ook ministers konden leveren, was dat een lichtend voorbeeld voor de CPN. Ook zij wilde immers graag deel uitmaken van de regering. Maar dan moest ze wel acceptabel zijn voor de Nederlandse bourgeoisie. Dat was dan ook mede de reden, dat Gortzak in opdracht van de partij de staking tegen de troepenuitzendingen naar Indonesië de nek omdraaide. En dat was tevens de reden, dat Paul de Groot ten tijde van de grote haven- en zeeliedenstaking in april 1946 de EVC-bestuurders Berend Blokzijl en Leen van Os bij zich liet komen en hen de opdracht gaf een einde aan de staking te maken.

Jammer voor de partij, maar ook de bourgeoisie beseft lang niet altijd waar de ze beste hulpkrachten kan vinden. Ondanks 't gelijk en gekwijl bleef de CPN buiten de regering. Maar wat dat alles met zelfrespekt heeft te maken is voor ons een raadsel.

De verleiding is groot om maar door te gaan met het citeren uit het boek van Marcus Bakker, b.v. daar waar hij de Oostblok-landen socialistisch noemt omdat het privaatsbezit van de produktiemiddelen daar is opgeheven. Dat Marx in zijn analyse van het kapitalisme tot de konklusie kwam,

dat het wezen van het kapitalisme de loonarbeid is, is volkomen aan Bakker voorbij gegaan. Of daar waar hij zegt niet te kunnen rouwen om het feit, dat de CPN steeds voor de Sovjet-Unie koos, omdat zij de Hitler-legers had verpletterd en omdat daar *"mensen zoals wij de maatschappij bestuurden"*. We kunnen Bakker de verzekering geven, dat niet alleen Wagenaar c.s. blij zijn dat hij en zijn soortgenoten niet ons land bestuurden. Wagenaar, Reuter, Gortzak en wie in 1958 nog meer uit de partij zijn gegooid, zouden heus niet de enigen zijn geweest, die aan likwidatie niet zouden zijn ontkomen.

Het zijn allemaal opmerkingen van Marcus Bakker, die iemand prikkelen er tegenin te gaan. Maar nieuws zal men in het hele boek niet vinden. Nergens laat Marcus Bakker 't achterste van zijn tong zien. Integendeel, veel zaken probeert hij te verdoezelen. Soms kan een autobiografie bijdragen tot een beter begrip van de geschiedenis van een voorbije tijd en/of van een bepaalde beweging in die tijd. Bij Bakker is het tegendeel het geval. Het enige wat je uit zijn boek kunt leren is, dat hij in wezen nog steeds dezelfde bolsjewist is en er nog dezelfde streken op na houdt.

Wie niet gelooft, maar wil weten, kan met het evangelie van Marcus Bakker al even weinig uit de voeten als met welk ander evangelie dan ook.

J.M.

T U S S E N   P A R T I J   E N   K L A S S E   I N   P O L E N

G A A P T   E E N   Z E E R   B R E D E   K L O O F

Niemand die er zich rekenschap van geeft dat 't zogenaamde 'socialisme' in de Oosteuropese landen in feite niets anders is dan staatskapitalisme zal er verbaasd over zijn, dat er aldaar van een even grote tegenstelling tussen de onderdrukte en de heersende klasse sprake is als in het zogenaamd 'vrije' Westen. Ginds én hier dezelfde onverschilligheid van de uitgebuite massa van loonarbeiders voor de daden en belangen der machthebbers en voor hun ideologie. Wat dat betreft bevat het opschrift boven dit kleine stukje natuurlijk in het geheel geen nieuws. Niettemin is het interessant om uit de mond van een man als de Poolse generaal Jaruzelski op te tekenen hoe breed de kloof nu feitelijk wel is die daar de klassen scheidt.

'Voor de partij', verklaarde Jaruzelski half februari j.l., 'bestaat bij de Poolse jeugd nauwelijks belangstelling en weinig animo. Bij haar slaat de partij niet aan.' Uit officiële cijfers blijkt dat van alle partijleden slechts 12,6% (iets meer dan 1/10) arbeider is. Aangezien volgens Jaruzelski de partij al evenmin aanslaat bij intellectuelen volgt hieruit dat de grote meerderheid der partijleden gevormd wordt door baantjiesgasten en bureaucraten. Dat klopt met de functie die de partij vervult.

=====